

1.6 КАМПАРАТЫВІСТЫКА: ПАНЯЦЦЕ, ПРЫНЦЫПЫ, ЗАКОНЫ

- 1 Паняцце кампаратывістыкі.
- 2 Аналагічныя феномены: уплывы, вытокі, наследаванне, плагіят, супадзенне, традыцыя, тыпалагічная блізкасць, рэцэпцыя, запазычванне, генезіс, **кантэкст**.
- 3 Практычныя прынцыпы вывучэння аналагічных феноменаў.
- 4 Асноўныя метады кампаратывістыкі.

1 Кампаратывістыка як адметная галіна літаратуразнаўства

Папулярны ў апошнія дзесяцігоддзі разгляд нацыянальных літаратур у кантэксце сусветнай дазваляе пазбегнуць ізаляванасці, аднабаковасці ў ацэнках сучаснага айчыннага прыгожага пісьменства, сцвярджае высокі ўзровень яго развіцця і лучнасць з літаратурамі свету. Высветленнем сувязей паміж рознымі культурнымі прасторамі займаецца адметная галіна літаратуразнаўства – кампаратывістыка (параўнальнае літаратуразнаўства). Гэта раздзел літаратуразнаўства, аб'ектам вывучэння якога з'яўляецца супастаўленне літаратуры з іншымі выяўленчымі формамі і галінамі ведаў – жывапісам, музыкай, філасофіяй, гісторыяй і інш. (калі разглядаць паняцце ў шырокім сэнсе), а таксама супастаўленне літаратурных з'яў, блізкіх і далёкіх у часе, якія належаць адной традыцыі і розным культурным прасторам (у вузкім сэнсе). Іншымі словамі, прадметам вывучэння кампаратывістыкі становіцца вывучэнне пэўнай літаратуры ў сусветным кантэксце.

Складанасць у авалодванні вышэйназванай навукай і ў тым, што кампаратывіст павінен валодаць пэўным наборам неабходных якасцей, сярод якіх – пасіўнае, а па магчымасці, актыўнае валоданне больш як адной замежнай мовай. Адпаведна ў краінах, дзе роднай мова нацыі дублюецца мовай міжнароднай культуры, да якіх належыць і Беларусь, ва ўмовах прыроджанага двухмоўя (білінгвізму), з'яўляюцца дадатковыя магчымасці для кампаратывісцкай дзейнасці.

Параўнальнае літаратуразнаўства ўзнікла ў пачатку XIX ст. у Францыі, калі актыўна сталі пашырацца навуковыя тэорыі, заснаваныя на ідэалагічным і сацыяльным касмапалітызме. На працягу XIX ст. кампаратывістыку жывілі гуманістычныя ілюзіі пра братняе збліжэнне народаў. Для вытокаў развіцця гэтай навукі стаялі французы Дзю Бэле, Франсуа Наэль, Абэль Вільмэн, Жан-Жак Ампер, галандзец Вілем дэ Клерк, рускі даследчык Аляксандр Весялоўскі.

У беларускім літаратуразнаўстве на далучанасць айчыннай літаратуры да сусветнага кантэксту першымі звярнулі ўвагу М. Багдановіч (артыкул “За тры гады”, 1913) і В. Ластоўскі (артыкул “Па свайму шляху”, 1914). У сучаснай айчыннай філалагічнай навуцы праблемамі параўнальнага вывучэння плённа займаюцца А. Мальдзіс, В. Рагойша, Е. Лявонава, Л. Сінькова (Корань), П. Васючэнка, Г. Адамовіч, М. Тычына, Г. Тварановіч і інш.

Свайго росквіту кампаратывістыка дасягае ў другой палове XX ст., што абумоўлена пашырэннем камунікатыўных магчымасцей чалавецтва (авіяцыя, гуказапіс, тэлефон, інтэрнет і г.д.). На сучасным этапе аформіліся дзве школы параўнальнага літаратуразнаўства – французская (П.Брунэль, К.Пішуа, А.-М. Русо і інш.) і амерыканская (Р.Уэллек, О.Уоррен і інш.), уяўленні якіх разыходзяцца па многіх прынцыповых пытаннях.

Зразумела, што чытаць літаратуру на мове арыгіналу – найкарацейшы і найдакладнейшы шлях да яе вывучэння. Аднак большая частка насельніцтва блага ведае замежныя мовы. Таму сувязь паміж літаратурамі ажыццяўляецца шляхам *перакладу твораў*. Найбольшую дакладнасць гарантуюць пераклады, зробленыя непасрэдна з арыгіналу, хаця іх таксама нельга назваць тоеснымі аўтэнтычнаму варыянту. Да прыкладу, параўнаем розныя пераклады вядомай “Майскай песні” Ё. В. Гётэ:

Как все ликует,	Які ўрачысты
Поет и звенит!	Прастор наўкруг!
В цвету долина,	Зіхоча сонца!
В огне зенит!	Смяецца луг!

Трепещет каждый	З галінкі кожнай –
На ветке лист,	Пялёсткаў цуд
Не молкнет в рощах	І стогалосы
Веселый свист.	Птушыны гуд,

Как эту радость	Пяшчота, радасць
В груди вместить! –	З усіх грудзей.
Смотреть! и слушать!	О свет, о сонца!
Дышать! и жить!	О ўзлёт надзей!

Любовь, роскошен	О дарагая!
Твой щедрый пир!	Бы залаты
Твое творенье –	Світальны воблак
Безмерный мир!	Чаруеш ты!

(пер. А. Глобы)

(пер. А. Лойкі)

Майстэрства і талент перакладчыка тут адыгрывае вялікую ролю. Наколькі важнае месца належыць пісьменніку-“пасярэдніку”, можна зразумець з наступных прыкладаў. Так, доўгі час французы бачылі ў асобе Шэкспіра проста дзівака, а паэзію Пушкіна яшчэ нядаўна лічылі дарэмным крэмзаннем паперы. Прычынай такога стаўлення да творчасці класікаў была невысокая якасць перакладаў іх твораў. Здараецца і так, што арыгінальны шэдэўр робіцца не менш выдатным творам на мове перакладу. У гэтым выпадку ў свеце пачынаюць існаваць два шэдэўры. Да прыкладу, такімі можна лічыць п’есы Шэкспіра, перакладзеныя Шлегелем. Таму пільнай увагі пры даследаванні пераўвасобленага на іншую мову твора патрабуе вывучэнне асобы перакладчыка. Пераклады, мова якіх цалкам падпарадкавала сабе мову аўтэнтычных твораў, атрымалі назву “*прыгожыя неаднаведнікі*”. Трэба адзначыць, што якім бы якасным і дакладным ні быў

пераклад тэксту, паводле яго можна меркаваць толькі пра ідэйна-тэматычны змест арыгінала, а не паэтыку.

Важнае месца належыць і **адаптацыям** – пераўвасабленню эпічных ці ліра-эпічных твораў для тэатра, кіно, тэлебачання. Ім уласцівы падобныя да перакладаў адметнасці і ўмовы даследавання. Акрамя таго, кампаратывіст павінен звярнуць увагу на элементы фантазіі і домыслу перакладчыка ці інтэрпрэтатара і пачуццё меры ў іх выкарыстанні.

2 Аналагічныя феномены: уплывы, вытокі, наследаванне, плагіят, супадзенне, традыцыя, тыпалагічная блізкасць, рэцэпцыя, генезіс, запазычванне, кантэкст.

Прадметам даследавання кампаратывістыкі з’яўляюцца як **камунікатыўныя, або кантактныя**, сувязі (уплыў, выток, наследаванне, генезіс, запазычванне, рэцэпцыя, плагіят, традыцыя і інш.), так і **тыпалагічныя сыходжанні** (тыпалагічная блізкасць, гісторыка-генетычныя паралелі, духоўная блізкасць і інш.). Знешнія, выпадковыя супадзенні ў абсяг даследавання параўнальнага літаратуразнаўства не ўваходзяць.

Уплыў у вузкім сэнсе – гэта механізм, праз які твор спрычыняецца да ўзнікнення іншага твора. Паводле даследчыкаў амерыканскай школы, гэта тэрмін з шырокай семантыкай, пад якім рэзумеюцца ўсе віды аналагічных феноменаў. Так, уплыў можа ўключаць у сябе свядомае наследаванне і падсвядомае перажыванне калісьці прачытаных радкоў, пазычанне найдрабнейшых дэталяў і прымітыўную імітацыю, простую выпадковасць і духоўнае падабенства аўтараў. Французскія кампаратывісты звязваюць з паняццем уплыву толькі кантактныя адносіны, лічачы знешняе супадзенне і тыпалагічную блізкасць прадметам даследавання агульнага літаратуразнаўства.

Дж. Эліёт лічыць мэтазгодным прымяняць у гэтым сэнсе паняцце “стымул” ад захаплення творчасцю іншага пісьменніка, і яшчэ ў большай ступені ад “адчування магутнага падабенства ці, хутчэй, ад адмысловай асабістай блізкасці з іншым пісьменнікам”. Знаёмства з творчасцю таго ці іншага аўтара можа выклікаць пачуццё, якое раптоўна, нібы маланка, працінае чалавека або прыходзіць да яго паступова, пасля доўгага і ўважлівага знаёмства з мастацкімі набыткамі пісьменніка. Тым не менш “стымул” для маладога літаратара нясе пазітыўны сэнс, бо пераўтварае яго “з носьбіта простага спалучэння пазычаных пачуццяў у сапраўдную асобу”. Трэба сказаць, што літаратурныя аўтарытэты ўплываюць не толькі на пачаткоўцаў. У любым узросце і на кожным этапе творчага развіцця пісьменнік можа адкрыць нешта новае для сябе праз далучэнне да набыткаў сусветнай культуры.

Пошукі ўплываў прадугледжваюць напрамак дзейнасці ад вытворцы да спажываўца, а ў выяўленні творчых **вытокаў** вектар даследавання скіроўваецца ў адваротны бок, што патрабуе ад кампаратывіста яшчэ большай пільнасці, інтуіцыі і крытычнай праніклінасці. Сукупнасць вытокаў вызначае

літаратурную *генеалогію* таго ці іншага пісьменніка. Скажам, творчы генезіс беларускай паэтыкі Л. Рублеўскай звязваецца з цэлым колам яе літаратурных настаўнікаў, сярод якіх важнае месца займаюць Уладзімір Караткевіч, О'Генры, Карэл Чапек, Джон Кольер, Аляксандр Грын, Эдгар По, Адольф Бекер і інш.

Калі ўплыў прадугледжвае адзінкавае ўздзеянне, то *наследаванне* – гэта комплекс уплываў, што мае сістэматычны характар. Наследаванне таксама рэалізуецца рознымі шляхамі. Яшчэ Наваліс, вылучаючы сімптаматычнае і генетычнае наследаванне, надаваў першаму з іх другараднае значэнне, звязанае з простым падваеннем твора, у той час калі другое прымаў за арыгінальную фігуру.

У адрозненне ад уплыву, які звязваецца з падсвядомым ці некантралюемым уздзеяннем, *запозычванне* – гэта свядомае выкарыстанне набыткаў папярэднікаў, перайманне, як правіла, адзінкавых прыёмаў у галіне зместу ці формы.

Пад *рэцэпцыяй* разумеюць свядомае пазычанне і прыстасаванне нехарактэрных культурных формаў, якія ўзніклі ў іншай краіне ці ў іншую эпоху. Прыкладам можа служыць усходняя вершаваная мініяцюра хоку, якая з канца XX стагоддзя набыла надзвычайную папулярнасць у айчынай літаратуры.

Ад уплыву трэба адрозніваць і *плагіят* – механістычнае паўтарэнне, эпігонства, да якога звяртаюцца пісьменнікі са слабым натхненнем, графаманы.

Параўнальнае літаратуразнаўства вывучае аналагічныя феномены як на сінхранічным (што маюць месца ў аднолькавы прамежак часу), так і на дыяхранічным (на працягу некалькіх паслядоўных перыядаў) узроўнях. Дыяхранічнае існаванне літаратурных з'яў атрымала назву *традыцыі*. Часцей за ўсё сучасная форма твора захоўваецца з часоў старажытнасці ці сярэднявечча. Прыкладамі могуць служыць жанры оды, санета, трыялета, рандо і інш. Тым не менш з цягам часу з многімі жанрамі адбываліся значныя метамарфозы (сатыра, балада і інш.). Прасачыць узнікненне таго ці іншага жанру даволі складана, бо монагенезіс у гісторыі сусветнага мастацтва слова выступае даволі рэдкай з'явай (Вальтэр Скот як заснавальнік гістарычнага рамана). Як правіла, даследчык мае справу з полігенезісам (вясковы рамана Жорж Санд, Готфгелфа, Джорджа Эліэта).

Тыпалагічная блізкасць – аналагічныя феномены, канвергентныя з'явы, што адначасова ці на розных этапах узніклі ў літаратурах розных краін, але безадносна да ўзаемадзеянняў. *Гісторыка-генетычныя паралелі*, як правіла, абумоўлены аднолькаваасцю сацыяльна-эканамічных варункаў, блізкасцю ідэйна-палітычных філасофій, тоеснасцю развіцця навуковых тэорый і інш. Прычынамі адметнасці, арыгінальнасці розных літаратур выступаюць нацыянальная ўдача, мова, усведамленне гістарычнай мінуўшчыны краіны, актыўны зварот да ўласнай фальклорнай спадчыны і інш.

Самы шырокі тэрмін “кантэкст” прадугледжвае філасофскі, псіхалагічны, эстэтычны, культуралагічны і ўласна літаратурны аспекты.

Кантэкст – сукупнасць з’яў, звязаных з творам. Гэта тэрмін з шырокай семантыкай. Кантэкст можа быць

- літаратурным (уклучанасць тэксту ў творчасць пісьменніка, у сістэму мастацка-эстэтычных кірункаў і плыняў),
- гістарычным (сацыяльна-палітычныя варункі ў час стварэння тэксту),
- біяграфічным (факты жыцця аўтара, яго выказванні, гісторыя стварэння тэксту, прататыпы герояў і інш.)
- надгістарычным: міфа-паэтычныя ўніверсаліі (архетыпы);
- філасофскім (увасабленне пэўнай філасофскай канцэпцыі ў творы);
- псіхалагічным;
- культуралагічным;
- эстэтычным і інш.

Кантэкст твора бязмежна шырокі, па сутнасці, мы маем справу з множнасцю кантэкстаў, як блізкіх, так і аддаленых, і чым больш поўна яны ўлічваюцца даследчыкам, тым больш выйграюць аналіз і інтэрпрэтацыя. Ёсць творы, якія ўвогуле немагчыма зразумець без кантэксту (скажам, “Тарас на Парнасе” – тут абавязковы гісторыка-культурны кантэкст: сітуацыя ў рускай літаратуры, спрэчкі вакол пытання народнасці і славянафільства, асобы Булгарына і Грэча, увядзенне ў літаратуру новага героя і да т.п.). У сваю чаргу, літаратурны кантэкст асэнсоўваецца з улікам набыткаў сучаснага айчыннага параўнальнага літаратуразнаўства. Так, Е.Лявонава ў межах паняцця “кантэкст” вылучае параўнальна-тыпалагічныя сувязі, у адрозненне, скажам, ад літаратурнага генезісу, абумоўленага кантактнымі адносінамі.

Сучасная беларуская даследчыца Г. Тварановіч прапануе яшчэ адно, досыць шырокае, паняцце – **“тыпалогія сутнасцей”**, якое тлумачыць як “сыходжанні ўнутранага плана”: “Дадзены ўзровень даследавання дазваляе пераадолець знешнюю адрознасць у змястоўнай і мастацкай фактуры, кампазіцыйнай, рытмічнай арганізацыі твораў, каб спасцігнуць тое ўсечалавечае цэлае, што лучыць творчасць вялікіх майстроў слова” (Гл.: Г. Тварановіч “Беларуская літаратура: паўднёваславянскі кантэкст”).

3 Практычныя прынцыпы вывучэння аналагічных феноменаў

Вывучэнне асобы пісьменніка, яго светапоглядных арыентацый становіцца неад’емнай часткай параўнальнага літаратуразнаўства. Крыніцамі такой інфармацыі могуць стаць інтэрв’ю, дзённікі, аўтабіяграфіі, эпістальярная спадчына, мемуары аўтара, успаміны яго сучаснікаў і інш. Даследуючы аналагічныя феномены, кампаратывіст павінен улічваць наступныя фактары:

1) *Сацыякультурнае асяроддзе*, з якім звязана канкрэтная літаратура. Гэта падразумявае вывучэнне паходжання і ўмоў выхавання аўтара

(арыстакратычнае, шляхецкае, сялянскае), месцапражывання (горад ці вёска), а таксама профілю і ўзроўню адукацыі.

2) *Грамадска-палітычныя і ідэалагічныя дамінанты аўтараў*. Трэба сказаць, што ў літаратуры ўласна палітычныя ідэі прысутнічалі заўсёды – ад Платона да Маркса. Кампаратывістыку цікавіць мастацкае вырашэнне канкрэтных сацыяльных праблем, такіх як нявольніцтва, расавая дыскрымінацыя, акупацыі, бунты, грамадзянскія войны, праблема фемінізму, праблема дзіцяці і інш.

3) *Навуковыя канцэпцыі, якіх прытрымліваліся пісьменнікі*. Пра прысутнасць навуковых ідэй у літаратуры можна гаварыць, пачынаючы ўжо з часоў антычнасці (да прыкладу, “Аб прыродзе рэчаў” Лукрэцыя). У эпоху Новага часу такія сувязі нараджаюць новы літаратурны жанр – фантастыку. У XX ст. вынаходніцтва камп’ютэрных тэхналогій, асваенне касмічных прастораў, набыткі псіхіятрыі, псіхааналізу моцна ўплываюць на развіццё сусветнага вербальнага мастацтва.

4) *Маральна-этычныя імператывы*. У большай ступені гэта датычыць як празаічных, так і паэтычных твораў інтымнага характару. Важным становіцца выяўленне каштоўнасных прыярытэтаў, адметнасцей поглядаў пісьменніка на каханне, мараль, гонар, вернасць, высакароднасць і інш. і карэляцыя іх з тымі ці іншымі дзеяннямі, учынкамі.

5) *Канфесійную прыналежнасць аўтараў і іх пазіцыю ў адносінах да рэлігіі ўвогуле*. Пытанні рэлігійнага кшталту часта становяцца сутнасцю літаратурных твораў. Пры гэтым нельга абмінаць увагай і літаратуру “ерэтычнага”, апакрыфічнага альбо выразна атэістычнага характару, якая формай палемікі, частковага ці поўнага адмаўлення сцвярджае свае адносіны да філасофска-багаслоўскіх праблем. Так, Дантэ Аліг’еры, Ж. Ж. Русо, В. Гюго, Ф. Дастаеўскі і многія іншыя рознымі спосабамі імкнуліся да асэнсавання вышэйшых, боскіх ісцін. З кожнай рэлігійнай плыню звязаны пэўныя моўныя штампы, танальнасць, структура малітвы або заклінанняў, што знаходзяць выражэнне ў адпаведнай рыторыцы ці паэтыцы (жанры летуценняў, сузіранняў, медытацый і інш.).

6) *Філасофскі базіс творчасці канкрэтных пісьменнікаў*. Іншымі словамі, высвятленне пытання, якія філосафы выклікалі захапленне гэтых літаратараў, а якія – разыходжанні ў поглядах.

7) *Псіхалагічныя ўстаноўкі і адметнасці*. Гэтае надзвычайна складанае патрабаванне прадугледжвае не толькі даследаванне асаблівасцей эмацыйнай сферы, але і шчырасці аўтараў. Апошняе пытанне мае дыскусійны характар і многімі даследчыкамі дагэтуль вырашаецца даволі катэгарычна: карпатлівая, руслівая праца над вершам ці ўскладненасць яго формы атаясамліваецца імі з выштукаванасцю, ненатуральнасцю, майстравітасцю. З падобных меркаванняў вынікае, што права на жыццё маюць творы толькі рэалістычных мастацкіх кірункаў. Зразумела, такі падыход да вывучэння шчырасці спрощаны і павярхоўны. Вывучэнне пытання шчырасці найперш датычыць тых аўтараў, у якіх назіраецца прамое і свядомае наследаванне папярэднікам.

8) *Склад бібліятэкі, суму прачытаных пісьменнікам кніг і значнасць для яго кожнай з іх.* У высвятленні вытокаў творчай індывідуальнасці, уплываў на мастака слова таго ці іншага аўтара трэба звярнуць увагу і на той факт, чые тэксты ён перакладаў, бо жаданне пераўвасобіць на родную мову той ці іншы твор узнікае, як правіла, на глебе духоўнага сваяцтва ці псіхалагічнай блізкасці аўтараў. Так, Бадлер у лісце да Гарэ Буржэ пісаў: “Дык варта і мяне вінаваціць у капіыванні Эдгара По! А ці ведае Вашаць, чаму я так старанна перакладаў По? Таму што ён падобны на мяне. Адкрыўшы ўпершыню яго кнігу, я з жудасцю і захапленнем убачыў перад сабой не толькі задуманыя мной сюжэты, але і фразы, над якімі я разважаў: По пісаў гэта на 20 гадоў раней за мяне”.

9) *Гісторыю з’яўлення твора, што падразумявае ўключэнне элементаў тэксталогіі: вывучэнне прататыпаў вобразаў, першаматэрыялу тэмы і ідэі, дакументаў і інш.*

10) *Мастацка-эстэтычныя пазіцыі і культурную сітуацыю эпохі.* Вызначэнне прыкмет таго ці іншага мастацкага кірунку або стылёвай плыні ў творчасці канкрэтнага пісьменніка, іх сукупнасць, спалучэнне, дамінанты. Кампаратывісты канстатуюць і наяўнасць сувязі паміж геаметрычнымі формамі і творчым напрамкам. Так, круг лічыўся адзнакай класіцызму, эліпс – барока, арабеска алпавядала ракако і інш.

11) *Нацыянальны характар, што прадугледжвае асэнсаванне спецыфікі менталітэту народа, да якога належыць аўтар і сувязі яго творчасці з фальклорам.*

12) *Комплекс узаемадачынненняў з іншымі відамі мастацтва.* Гэта ўбірае ў сябе далучэнне да літаратурнай гісторыі кніжных і музычных ілюстрацый, выяўленне падабенстваў, аналогій у паэзіі і музыцы, тэатры і архітэктуры, літаратуры і жывапісе.

4 Асноўныя метады кампаратывістыкі

Даследаванне аналогій у розных літаратурах, вызначэнне падабенстваў і адрозненняў – яшчэ не параўнальнае літаратуразнаўства, а толькі яго падрыхтоўчы этап. Шляхам параўнання з іншымі культурамаі сцвярджаюцца агульныя заканамернасці творчай эвалюцыі пісьменніка, развіцця канкрэтнай літаратуры і, як вынік, сусветнага вербальнага мастацтва. Яшчэ Буфон казаў: “Калі б не існавала жывёлаў, то і чалавека мы б ведалі значна горш”. Дарэчы, параўнальная анатомія, фізіялогія, эмбрыялогія ўзніклі значна раней, у XVII ст. Асноўны метады кампаратывістыкі – **параўнанне**, якому адводзіцца эўрыстычная роля. Вывучэнне каўзуальнай (прычынна-выніковай) сувязі паміж вытокамаі уплывам, іх узаемадзеянню, выяўленне заканамернасцей традыцыі дазваляе вызначыць арыгінальны ўнёсак кожнай нацыянальнай літаратуры ў сусветную скарбонку.

Пры гэтым важным становіцца не толькі высвятленне аналогій, але і абавязковае падкрэсліванне самабытнага пачатку. Такім чынам, параўнальнае вывучэнне літаратур прадугледжвае пошук

- А) агульнага (агульначалавечага);
- Б) адметнага нацыянальнага;
- В) індывідуальнага, арыгінальна-аўтарскага.

Кампаратывісты імкнуцца пазнаёміць сваіх суайчыннікаў са здабыткамі іншых культур і адрадзіць дзякуючы гэтаму ўласную літаратуру, таму нацыянальны элемент – неад’емная частка кампаратывістыкі.

У вывучэнні мастацкага тэксту неабходна паядноўваць знешні падыход з унутраным. Першы прадугледжвае вывучэнне *ідэі* і *тэмы* як яе нулявой ступені. Да прыкладу, на нейтральнай тэме заняпаду могуць развіцца ідэі прагрэсу (адмаўлення і супраціву заняпаду) альбо дэкадэнцкія ідэі яго сцверджання і вітання. Галоўная памылка тут – зводзіць да адной ці некалькіх тэм шматколернае палатно твора. Таму неабходна разглядаць так званыя тэматычныя комплексы, ці, паводле Леві-Строса, “пакет стасункаў”, ва ўзаемасувязі тэм, непадзельна спалучаных у сістэме тэксту. Іншымі словамі, “хірургічна” выдаленне пэўнай тэмы з сукупнасці і канстатацыя яе наяўнасці ў некалькіх творах з’яўляецца спрошчаным і нават шкодным падыходам, уласцівым псеўдакампаратывістыцы.

Даследаванне тэматыкі закранае некалькі **ўзроўняў**:

- аўтарская тэматыка, дзе важная роля належыць псіхакрытыцы. Даследчыку нельга замыкацца толькі ў пошуку ўражанняў, сучасных моманту напісання твора і аўтабіяграфічных дзіцячых успамінаў; трэба, каб аналіз выявіў несвядомыя працэсы, якія кіравалі пісьменнікам;
- тэматыка эпохі, якая адлюстроўвае ідэалы часу і можа быць абумоўлены палітычным, сацыяльным, а таксама літаратурна-мастацкім кантэкстамі.
- традыцыйная, або вечная, тэматыка, увасабленне якой у практыцы су-светнага вершапісання і праявіснага мастацтва слова ад зараджэння і да сённяшняга дня мае кантынуальны і актуальны характар.

Тэматыка прадугледжвае і даследаванне *матываў*, пад чым разумеецца найменшая часцінка тэматычнага матэрыялу. Найпершай яго адзнакай з’яўляецца канкрэтнасць, супрацьлеглая абстрактнасці і абагульненасці тэмы.

Тэматыка цесна звязана і з *паэтыкай*, што выступае прадметам даследавання пры ўнутраным падыходзе да літаратурнага тэксту. Небеспадстаўна Ж. Ж. Русо сцвярджаў: “Форма – феерверк глыбіняў”. Любая тэма ўвасабляецца ў паэтыцы і часта вымагае выкарыстання таго ці іншага жанру, у адрозненне ад віду, што заснаваны выключна на фармальных прыкметах. Паэтыка – галіна тэхнічная, аднак такая праца патрабуе не толькі скрупулёзных статыстычных падлікаў і халоднага, амаль матэматычнага аналізу пэўнага тэксту, але і замілавання прыгожым стылем, адчування ўнутранага жыцця твора. Бясконцае будаванне схем і дыяграм не гарантуе спасціжэння сутнасці паэзіі. Каб стварыць сапраўды таленавітыя радкі, віртуознага рамесніцтва мала, трэба ўмець напоўніць іх жыццём, надзяліць душой. Найбольш трапна гэту ісціну калісьці агучыў В.Розанаў: “Зрабіцца

пісьменнікам – абсалютна немагчыма”. І яшчэ дакладней: “Душы ў вас няма, спадары: і не атрымліваецца літаратуры”.

Аб’ектам увагі параўнальнай паэтыкі выступаюць не розныя паэтычныя школы, а індывідуальныя “почыркi”, мастацкія манеры канкрэтных пісьменнікаў. Пры гэтым вывучэнне тэхнікі творчасці ўключае ў сябе даследаванне адметнасцей кампазіцыі, вызначэнне канстантаў і варыянтаў літаратурнай марфалогіі – жанраў, відаў, форм, аналіз вобразна-выяўленчай сістэмы, катэгорый часу і прасторы, слоўніка і інш.

Незалежна ад прадмета і методыкі даследавання да кампаратывіста ставяцца наступныя **патрабаванні**:

1) пільная ўвага і пачуццё меры, каб выяўленне ўплываў і сувязей не падмянялася вылучэннем фальшывых падобнасцей і знешніх супадзенняў. Скажам, падобнасць сюжэтаў “Рамэа і Джульеты” з усходняй казкай “Лейла і Меджнун”, калі закаханыя належаць да двух варожых сем’яў і толькі смерць можа вырашыць канфлікт, выклікана тым, што гэта тыповая сітуацыя чалавечага лёсу.

2) параўноўваць параўнальнае.

Такім чынам, сённяшняя беларуская лірыка – частка агульнасусветнага культурнага працэсу, якая абапіраецца на еўрапейскія мастацка-эстэтычныя традыцыі. Характар узнікнення аналагічных феноменаў на дыяхранічным узроўні – у класічнай еўрапейскай паэзіі і сучаснай беларускай лірыцы – даволі разнастайны.